

פסיכולוגים יוצרים: ראיון עם ניצה ירום עם צאת ספרה השמיני Psychic Threats and Somatic Shelters בהוצאת Routledge, 2015

ראיינה וערכה - צילה טנא

ניצה ירום היא פסיכולוגית קלינית ופסיכואנליטיקאית. את התואר הראשון בפסיכולוגיה ופילוסופיה קיבלה מאוניברסיטת תל-אביב בשנת 1966. את תואר המוסמך (1968) ואת הדוקטורט בפסיכולוגיה (1971) קיבלה מאוניברסיטת אילינוי שבארצות הברית.

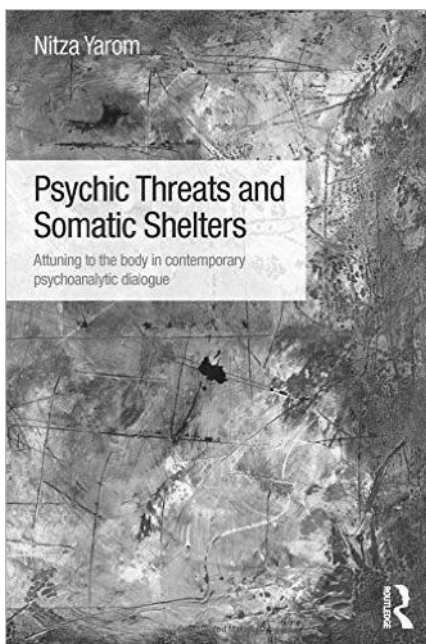
באמצע שנות השמונים של המאה הקודמת, לאחר שהייתה כבר למומחית בפסיכולוגיה קלינית, זכתה במלגת קרן לואיס של משרד הבריאות להשתלמות במכון טביסטוק שבלונדון. שם צמחה ההתמצאות שלה בקלאסיקה של הפסיכואנליזה ושם הבשיל גם הנושא לספרה הראשון: *Body, Blood and Sexuality - A Psychoanalytic Study of St. Francis' Stigmata and Their Historical Context* שיצא לאור בשנת 1992 בהוצאת Peter Lang בניו-יורק, סן-פרנציסקו וברן.

קיים קשר הדוק בין עבודתה הטיפולית של ניצה ובין ההדרכה וההוראה של פסיכולוגיה על ענפיה הטיפוליים השונים במהלך של למעלה מ-40 שנות עבודה. נוסף על הספרים המקוריים שכתבה הייתה ניצה מעורבת בעריכה מדעית ל-17 כותרים בתחומי הפסיכואנליזה עבור הוצאת הספרים כנרת, זמורה-ביתן, דביר ובכתיבת מאמרים רבים בעיתונות המקצועית.

מתוך סקרנות גרידא רציתי לשמוע מעט יותר על הקשר של ניצה עם ג'ויס מקדוגל, יוצרת "תיאטרוני הגוף" ו"תיאטרוני הנפש" ועל המידה שבה הושפעה ממנה ומספריה בכתיבת הספרים שלה **עצמה**.

הקשר בין ג'ויס מקדוגל וביני החל בעת ביקורה בארץ לפני שנים רבות, ונמשך בהזנה הדדית ממושכת. כשחלתה בערוב ימיה, אושפזה ופסקה לעבוד, ביקשה ג'ויס ממזכירתה שתודיע לי ושאבוא לראותה, וכך נפרדתי ממנה. הנוכחות האישית והכתיבה שלה מלווים אותי תמיד, בעיקר ביושרה ובאומץ לעמוד מול המציאות הפנימית והחיצונית, ולזכור שהפיצול המוכר בין הפסיכו

והסומה תמיד מותיר סדק עבורנו להתעניין בעצמנו, גם דרך הגוף.

תהיתי כיצד למרות עיסוקה בפסיכואנליזה - טכניקת טיפול השמה דגש רב כל כך על השפה ועל הפירוש המילולי - הגיעה ניצה דווקא לחקירה נרחבת ומעמיקה של הביטוי האנושי באמצעות **הגוף**.

התפיסה הפסיכואנליטית שלי הלכה והתחדדה כנגד ההסתמכות המקובלת על רוח האבות כמהות. אני רואה כליבה פסיכואנליטית את המחויבות של איש המקצוע להתעניין בעצמו ובמצוקותיו דרך הביטויים הגופניים והנפשיים שלו כמכלול, לא לפצלם כשהוא בא לפגוש מטופל הסובל מן הפיצול הזה. בעיקרון, אני כואבת את הניתוק של אנשי המקצועות הטיפוליים מגופם, רואה חברים וקולגות חולים ומתים טרם זמנם, ואת ההתמקדות הקיימת בגופנו כעניין ילדותי, נקודתי או רפואי ולא כמחויבות שלנו להתעניין בעצמנו כבסיס כדי לעזור לאחר.

אלא שבמשך 15 שנה מן הנקודה שבה התחלתי את הסקירה הזאת, התחלתי לאסוף חומרים - מן הספרות הפסיכואנליטית ומן השדה הקליני- לגביתופעות גופניות שגברים ונשים מספרים דרכן על הדרמות הנפשיות הלא-מודעות, בעיקר את הטלטלות הנשיות והגבריות שלנו ואת המתח בין המינים. הרבה הדרכות והתייעצויות קליניות וחומר טיפולי גיבשו את יכולתי לעבור מן השדה ההיסטורי לשדה הטיפולי ואפשרו את צאת ספרי השלישי.

• ספרי השלישי: "ההיסטרי שבי, ההיסטרי שבינונו: הפסיכואנליזה של המאבק בין המינים המתחולל בגוף" (2003) יצא גם הוא בהוצאת דביר. ספר זה הפך להיות "המדריך להיסטריה", מכיוון שהוא הכיל לא רק את כל הכתיבה הפסיכואנליטית לתקופתיה על הנושא ועל נושאי המגדר והמיניות הנושקים בו, אלא שיישמתי אותם בו באופן שגם הקולות של גישות יחסי אובייקט וגם אלו של הזרם ההתייחסותי שהחל להישמע אז - זכו להכלה בנושא וגם עודכנו בהתאם לזמן ולמקום.

• ספר נוסף, הרביעי, שאפשר לומר שהוליד את עצמו דרכי בתקופה זאת היה: "פסיכואנליזה בנפשנו: מחשבות על העשייה הפסיכואנליטית העכשווית" (2004). מכיוון שזכיתי אז בחסותן של הוצאות ספרים מכובדות, העזתי להוציאו כספר באינטרנט - הבמה המכובדת של אתר "פסיכולוגיה עברית" היא שאפשרה זאת, ושם הוא נמצא עד עצם היום הזה, נגיש לקורא. באותה תקופה החלו אנשים שעברו טיפולים פסיכולוגיים שונים - בעיקר באוריינטציה פסיכואנליטית - ליצור איתי קשר ולספר על אכזבותיהם מן הטיפולים שלהם. המחשבה שהולידה את הכתיבה הייתה הצורך לעדכן את הקלאסיקה, ולעורר תשומת לב מצד העוסקים בפסיכותרפיה ל"מחלות המקצועיות" שהמקצוע והעוסקים בו סובלים מהן. "המטפל השותק" בלט כבעייתי, ואילו את הצורך ליישם פסיכותרפיה משתתפת, הדדית, שמכבדת את המטופל - היה צריך לאתגר ולהדגים. המטופל העכשווי הוצג בספר זה, וגם השמיע את קולו ואת הביקורות שלו על הטיפול האישי - כטקסט מקצועי לגיטימי.

כפי שניהלה שנים רבות תחנה פסיכולוגית באזור הנחשב לקשה, בוודאי יודעת את מה שאני למדתי מניסיוני שלי: שילדים הם אנשים בזכות עצמם. הם מספרים לנו את הקשיים שלהם בשפתם, והרבה באמצעות גופם - גמגום, מצמוץ, התכווצות גופנית או תנועה בחדר הטיפול מבטאים את הקשיים שלהם. מטפל קשוב יעזר בהם להבנת צרכי הילד. את ניסיוני בהדרכת עבודה טיפולית עם ילדים והורים אני מסכמת עכשיו בספר חדש (התשיעי) הנחתם בימים אלה - "מצפן להורות ראויה: מדריך לשיח הבין-דורי" [שם זמני]. הוא מיועד לעזור להורים ולמטפלים לנווט עצמם למה שמייחד את השיח ואת קשיי השיח הבין-דוריים כיום.

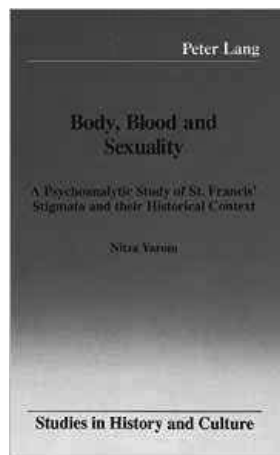
כפסיכולוגית חינוכית המטפלת בעיקר בילדים, ביקשתי מניצה להסביר לנו מעט יותר (מעבר למה שפירטה כאן בספרה השמיני) מתוך ניסיונה האישי על המקום המיוחד של שפת הגוף בטיפול בילדים ובבני נוער.

כפי שניהלה שנים רבות תחנה פסיכולוגית באזור הנחשב לקשה, בוודאי יודעת את מה שאני למדתי מניסיוני שלי: שילדים הם אנשים בזכות עצמם. הם מספרים לנו את הקשיים שלהם בשפתם, והרבה באמצעות גופם - גמגום, מצמוץ, התכווצות גופנית או תנועה בחדר הטיפול מבטאים את הקשיים שלהם. מטפל קשוב יעזר בהם להבנת צרכי הילד. את ניסיוני בהדרכת עבודה טיפולית עם ילדים והורים אני מסכמת עכשיו בספר חדש (התשיעי) הנחתם בימים אלה - "מצפן להורות ראויה: מדריך לשיח הבין-דורי" [שם זמני]. הוא מיועד לעזור להורים ולמטפלים לנווט עצמם למה שמייחד את השיח ואת קשיי השיח הבין-דוריים כיום.

ביקשתי מניצה למנות עבורנו בקצרה את כל ספריה על פי הרצף הכרונולוגי של הוצאתם לאור והמניע שעמד מאחורי כתיבת כל אחד ואחד מהם. ולהלן תשובתה:

ביקשתי מניצה למנות עבורנו בקצרה את כל ספריה על פי הרצף הכרונולוגי של הוצאתם לאור והמניע שעמד מאחורי כתיבת כל אחד ואחד מהם. ולהלן תשובתה:

• ספרי הראשון היה: *Body, Blood and Sexuality - A Psychoanalytic Study of St. Francis' Stigmata and Their Historical Context*. הספר יצא לאור ב-1992 על ידי הוצאת הספרים

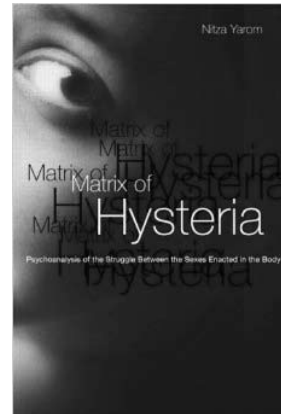
Peter Lang בניו-יורק, סן-פרנציסקו וברן. המניע לכתיבתו היה הרצון להבהיר את הצורך האנושי להתבטא באמצעות הגוף, כאשר התופעה שבה דנתי הייתה הסטיגמטה - פצעי הצליבה שהופיעו (בעקבות ישו) אצל הקדוש פרנציסקוס בראשית המאה ה-13. הספרות הפסיכואנליטית שצמחה מפרויד והרקע של ימי-הביניים (שאותו השלמתי לכמעט תואר שני בהיסטוריה באותו זמן) -

אפשרו לי לבחון את הזיקות הנפשיות המזוהות כהיסטריה - הדרמות דרך הגוף, בהתרחשותן בזמן היסטורי אחר. העזתי לכתוב פרופיל פסיכולוגי לקדוש הכי פופולרי של הכנסייה הנוצרית. ספר זה הוא היחיד בין ספריי שתורגם לעברית והתפרסם תחת השם "הגוף מדבר".

• ב-2001 פורסם בהוצאת דביר ספרי השני בשם "הגוף מדבר". הרציתי על אודותיו לקהלים מגוונים, הן אנשי המקצועות הטיפולים שרצו להכיר מקרוב את התאוריה והקליניקה של ההיסטריה והן אנשי אקדמיה, הגות ודת, כולל נזירים פרנציסקאנים. עד היום מישהו יכול לומר לי: "למדתי לימודי דת באיטליה, אני מכיר את הספר שלך על פרנציסקוס הקדוש".

• הספר החמישי יצא לאור באנגלית ב-2005 בהוצאת: *Matrix of Hysteria - Psychoanalysis of the* - Routledge *Struggle Between the Sexes Enacted in The Body*, ובו התכבדתי על ידי ידידתי וחברתי ג'ויס מקדוגל שקראה

אותו וכתבה לו את המבוא. בינתיים הקורסים שלימדתי באקדמיה היו בב"א הכללי למדעי הרוח של אוניברסיטת תל-אביב, שבו הקמתי את ההקבץ לפסיכואנליזה ובבתי ספר שונים לפסיכותרפיה, וההדרכות שהוזמנתי לתת על בסיס הספרים הקיימים - הניבו ידע וכישורים שעסקו בעיקר בנושא החשוב: כיצד להכיל את הגוף במרחב הטיפולי, כאשר הפסיכולוגים

נוטים להזניחו (ולהזניח את הגוף האישי, דרך התענינות באחר ובסבלו).

• כך צמח הספר השישי: "סיפורי גוף: על חוויות נפש אילמות המתפרצות בגוף" (2010) במסגרת "פסיכה: ספריה פסיכולוגית" של הוצאת מודן. חלקו הראשון: "מטופלים

מספרים בגוף" - מביא חומרים קליניים מסיפורי גוף מגוונים: "כואב לי" - על כאבים שונים בגופם של מטופלים; על סוגיית השומן, הרזון והפרעות האכילה, בעיקר אצל נשים, שדרך הדיאלוג שלהן עם האוכל והרזון מספרות על ייסוריה וחיבוטיה של נשיותן; על זעקת העור, כולל אלרגיות בעור וחתכים בו, ועוד סיפורים אחרים, כפי שסופרו

על ידי מטופלים ועלו בעבודה טיפולית. חלקו השני: "הטכניקה הטיפולית המערבת את הגוף" שקד להתאים את ההתייחסות לגוף במסגרת הטיפול הפסיכולוגי-דינמי למושגים טיפוליים שבהם משתמש הפסיכולוג ממילא תוך עדכונם למציאות הטיפולית של זמננו: ההתנגדות הפכה להיות ביטוי של העצמי דרך הגוף, ההעברה הפכה להיות היכולת של המטפל שהמטופל יתייחס אליו באופן קונקרטי ("הסתפרת?", "אתה חולה?"), כחלק מדיאלוג טיפולי אמין, ולא כזוּטות מקריות.

ספרי זה היה גם ביטוי למסע האישי שאני עברתי כפסיכולוגית וכאישה ביחס אל גופי. יכולתי לכתוב בהקדמה שלו על המתנה לעצמי ביום ההולדת השישים את העובדה שהחלטתי להפסיק לצבוע את שערי; אקט זה הפך עבורי למדד האמת - להתבונן בעצמי ובאחר לא דרך "קוסמטיקה" ומשאלות לב, אלא כפי שהדברים הם.

• ב-2013 יצא ספרי השביעי: "שפות הגוף: להאיר תופעות נפשיות המבטאות בגוף" בשיתוף פעולה בין הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה ופרדס, הוצאה לאור. דווקא כשיחסי אל התאוריה

הפך להיות יותר ביקורתיוחשתי צורך, שעליו דיברתי בפומבי, להתייחס למושגים תאורטיים לא באופן מצטט ודתי, אלא באופן גמיש וחוויתי - חשתי צורך ללוש את החומרים התאורטיים בהתאמתם לקליניקה העכשווית. לפיכך - חלקי הספר: שפת הגוף היצרי, שפת הגוף הדיאדי, שפת הגוף הבין-סובייקטיבי והגוף במטריצת ההיסטוריה

- אתגרו ועדכנו עד קצה גבול היכולת את המושגים התאורטיים השונים הרלוונטיים להכלתו של הגוף במרחב הטיפולי. היחס אל תופעות גופניות ונפשיות כאל ביטוי של המטופל כילד וכתינוק, שמשתמרים במסורת של יחסי אובייקט במיוחד - הוא שדרבן אותי לספק להם תרומת בין-סובייקטיביות עכשוויות, יחס מקצועי הדדי יותר, אישי וצנוע באשר להיבטים הגופניים בחדר הטיפול ובטיפול בכלל.

החגיגות שאכסניית אוניברסיטת חיפה ואכסניות אחרות יזמו לכבודו היו מרגשות עבורי ככותב הבודד. בינתיים פסיכולוגים ואנשי מקצוע אחרים התקרבו לומר לי: "את המקרה שלי לבחינת ההתמחות הכנתי על בסיס הספר/ים שלך".

• אין כנראה כמו ניסיון מקצועי שמבשיל ופרספקטיבה אישית שמתפתחת ומשתנה, נעשית ביקורתית יותר כלפי הפרקטיקה הנקוטה וכלפי ההיצמדות לאבות המייסדים ולתאוריה, ודורשת את התאמת המפגש הטיפולי לרוח הזמן. מכאן צמח ספרי השמיני ב-2015. הספר: *Psychic Threats and Somatic Shelters*, השלישי שנכתב באנגלית והשני שפורסם בהוצאת Routledge. אני גאה שהאכסניה המכובדת, מן הגדולות בהוצאות הספרים בעולם, מצאה לראוי לצרף את ספרי אל אוצר ספרי המקצוע שהם מפיצים בעולם. הספר מרחיב ומבטא את ניסיוני המצטרב בטיפול, בהדרכה ובהוראה לקרב את אנשי המקצועות הטיפוליים אל החוויות הגופניות שהם והמטופלים שלהם חווים, כשהנחת העבודה היא שהמטפל, המטופל והמרחב הטיפולי הם עירוב של הנפשי והגופני. הגופני מספר את הנפשי באופן שחשוב להתעניין בו, מבלי לפרשו בהכרח כביטויים ילדותיים אלא במסגרת דיאלוג טיפולי בין בוגרים.

בספר מודגמות חוויות מחדר הטיפול, בעיקר כאלו שמטפלים זיהו כקשות או כמביכות עבורם, דרך מגוון מקלטים של תחושה ותנועה: המטופל רואה את המטפל - החולה, המשתנה פיזית, המטפל רואה את המטופל - החושף את גופו; הקולות שהמטפל שומע ומשמיע: צעקות

אינני יכולה לחסוך במילות התפעלות מול השפע היצירתי הזה של ניצה ירום. הלהט והתשוקה ניכרים בכל שמונת ספריה בעברית ובאנגלית, ובהתייחסותה לשאלות המהותיות כל כך של השפה האנושית על כל גווניה ועל ריבוי דרכי הביטוי שלה.

שמטופל צועק עליו או הקולות שהוא לוחש או מדבר, ונקלטים כמפתים. נדונות שאלות של מגע בחדר הטיפול - בין חיבוק מתבקש, שאפשר לתת וכדאי לא להציע, ובין חרדת מגע, שרצוי לעבדה ולהיזהר בה. המפגש הטיפולי נחשב לרוב כמאופק מבחינת התנועות בחדר הטיפול, אלא שאני מציעה לראות את התנועות המתקיימות בו מעליון - כמעטפת תנועה, ראוייה לתשומת לב וכביטוי בעל ערך.

זכא"י!

למה חשוב להיות חבר בהפ"י?

- להיות חלק מארגון המייצג את ציבור הפסיכולוגים בישראל ומקדם את הפסיכולוגיה כמדע.
- להפ"י אתר אינטרנט www.psychology.org.il הכולל מידע לקהל הרחב ולציבור הפסיכולוגים: מאמרים מקצועיים, קוד אתי, מידע על החטיבות, לוח אירועים שבו מפורסמים כנסים וימי עיון, קישורים לאתרים בפסיכולוגיה ועוד.
- להשתתף בפורומים מקצועיים, לקיים דיאלוג מקצועי ולתרום להרחבת הידע המקצועי.
- ועדת האתיקה אמונה על עקרונות האתיקה המקצועית והקוד האתי, נותנת ייעוץ בסוגיות אתיות ומטפלת בתלונות.

כחבר/ת הפ"י אני מקבל/ת:

- ביטוח אחריות מקצועית לפסיכולוג - במחיר הנמוך בארץ - רק 455 ש"ח לשנה!
- גישה בחינם למאגרי מידע מקצועיים.
- רבעון "פסיכואקטואליה", הכולל מידע שוטף ועדכני מהשדה המקצועי ועדכון בנושאים רבים הרלוונטיים לפסיכולוגים.
- ייעוץ משפטי ראשוני בחינם.
- הנחות בכנסים מקצועיים וימי עיון שמארגנת הפ"י.
- מידע שוטף ועדכונים על הפעילות הציבורית והמקצועית של הפ"י, וכן מידעון אלקטרוני חודשי.
- הופעה באלפון הפסיכולוגים החברים בהפ"י.
- השתתפות בהנחה משמעותית בכנסים השנתיים של החטיבות.
- יומן עבודה שבועי לפסיכולוג, לשנת 2015/2016.
- הנחות והטבות ייחודיות ושיתופי פעולה שהפ"י יוזמת, כמו ביטוח רפואי משלים ועוד.
- חברות במועדון צרכנות "יחד" הייחודי לרופאים ופסיכולוגים.